

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 669147/5

בבית הדין הרבני האזורי ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אוריאל לביא – אב"ד, הרב שלמה תם, הרב דוד מלכא

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד ראובן טקו)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד זאב פרבר)

הנדון: הסכם ממון שבו חיוב במזונות גבוהים אם הבעל יסרב לתת גט

החלטה

בפנינו תביעת האישה לגירושין, והתקיים דיון ראשון לבידור התביעה כמפורט בפרוטוקול.

בדיון התברר כי חמש שנים לאחר הנישואין הצדדים ערכו הסכם ממון מפורט שאושר וקיבל תוקף בפסק דין של בית המשפט לענייני משפחה.

סעיף 47 להסכם הממון כולל מרכיב שיש בו משום כפייה על הגירושין, ובדיון עלתה השאלה האם יהיה ניתן לזמנם לסידור הגט, כל עוד סעיף זה בתוקף, מאחר שסעיף זה גורם שהגט אינו ניתן מרצון חופשי של הבעל.

התובעת באמצעות ב"כ התבקשה להתייחס לשאלה הנ"ל, אולם עמדתה לא התקבלה במועד שנקבע, ולבקשת הנתבע למתן החלטה, מחליט בית הדין כדלהלן.

ביום כ"ו תמוז תש"ע (8.7.2010) ניתן בבית המשפט לענייני משפחה פסק דין לאישור הסכם ממון שנחתם ע"י הצדדים.

בסעיף 47 להסכם נכתב:

"לא ייתן האיש גט תוך 120 יום מיום דרישתה, יהא האיש חייב לשלם מזונות לאישה בסך בשקלים השווה ביום תשלומו בפועל 10,000 שקל לחודש מיום דרישתה לגירושין ועד שייתן לה גט בפועל, וזאת בלי קשר להכנסתה של האישה מעבודה או מנכסים או מכל מקור שהוא".

עלינו לדון אם סעיף כזה הוא כפייה על הגירושין, והאם יש להורות לבטלו בטרם יקבע מועד לסידור הגט.

סכום זה של 10,000 שקל לתשלום לאישה בגין סירוב הבעל לתת גט יכול להיחשב כתשלום ראוי על פי דין, רק בכפוף לכך שבית הדין פסק שעל פי הדין הבעל חייב במזונות אשתו ובסכום זה. בהיעדר פסיקה כזו, הרי שסכום כזה ייחשב כקנס המושת על הבעל בגין סירובו לתת גט, שנקבע בזמנו בהסכמה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבית יוסף (אה"ע סי' קלד) מביא שתי שיטות בדינו של גט הניתן לאחר שהבעל נאלץ ליתנו עקב קנס שהושת עליו: שיטה אחת היא שיטת הרשב"א בתשובה חלק ד' סי' מ', הפוסל גט כזה, ושיטה שנייה היא שיטת הרב מימון נג'אר, המכשיר אותו.

במקרה שבפנינו, כפי הנראה לא נעשה קנין עם הבעל לתת תוקף להתחייבותו הנ"ל, אומנם הסכם חתום הוא תקף מדין קנין סיטומתא. למרות זאת, מעיון בתשובת הרשב"א ובכמה מגדולי האחרונים ומגדולי פוסקי זמנינו עולה כי הדרך המקובלת והמרווחת בביאור תשובת הרשב"א היא, שדבריו נאמרו גם בנסיבות שבהם הקנס בר תוקף על פי ההלכה.

נציין כי המאירי (בית הבחירה גיטין פת, ב) שהוא הרב השואל את הרשב"א, וקבל את דבריו הלכה למעשה, כתב בלשון זו:

עישוי זה שהוזכר במשנתנו – לא סוף דבר שחבטוהו והיכוהו על כך, אלא כל אונס במשמע, אפילו אונס ממון, כגון שהיו כובשין את ממונו עד שיגרש או הטילו עליו קנס על ידי גויים, ואפילו קיבלה מעצמו, כל שנתחרט וכופין אותו לקיים מצד הקנס – אונס גמור הוא.

מסתימת דברי המאירי שכתב "ואפילו קיבלה מעצמו", עולה בבירור שלא חילק בין קנס בר תוקף לקנס שאינו בר תוקף. אומנם ביחס לדברי הרשב"א בתשובה יש מקום לדון כיצד אירע אותו מקרה, אך ביחס לדברי המאירי שנכתבו כפסיקת הלכה עקרונית, אילו סבר שיש לחלק בין סוגי הקנסות היה מציין חילוק זה.

בשו"ת אגודת אזור (אה"ע סי' יט) הוכיח מדברי הרשב"א באותה תשובה שהקנס היה מחויב על פי הדין:

מוכח מדברי הרשב"א ז"ל מיניה וביה דעל כורחך איירי בשהשעבוד היה באופן המועיל על פי דין תורה, ואפ"ה ס"ל דחשיב אונס. דזה לשון הרשב"א: "...אם נפשך לומר כ'תליוה וזבין' הוא זה, דכיון שקיבל על עצמו מדעתו קנס אלף דינרים ובנתנת הגט הרוויח ממון זה הוה כמקבל ממון דעלמא – לא היא; שאין זה כמקבל ממון אלא כניצול מן הפסד ממון, וגריע טובא מהפקעת שאר וכסות דמפטר מינייהו על ידי הגט דלא חשבינן להו כקבלת ממון". ואם איתא דהרשב"א לא איירי אלא כשהחויב של אלף דינרים לא היה על פי דין תורה, אלא שהיו רוצים לאונסו באותו סך אשר לא כד"ת, האיך ס"ד דהרשב"א מעיקרא למימר דהוה כ'תליוה וזבין' מפני שהרוויח בנתנת הגט, הסך הנזכר. מה ריווח הוא זה במה שלא נתחייב בו מעולם אלא שהיו רוצים לאונסו שלא מן הדין ובנתנת הגט ניצול מן האונס? ... אלא ודאי דהרשב"א איירי כשהחויב בסך אלף דינרים אם לא יגרש היה באופן המועיל על פי דין תורה או על פי דינא דמלכותא... ועל זה השיב הרשב"א ז"ל שפיר דאפילו הכי לא דמי ל'תליוה וזבין' משום דאין זה כמקבל ממון אלא כניצול מן הפסד ממון.

ושם (ס"ק ח) כתב גם לבאר החילוק בין דינו של התשב"ץ (ח"א סי' א), שקבע שאם אונסים אותו על ממון כדין והוסכם לתת גט ולפטר ממותו ממון שאינו גט מעושה, לבין דינו של הרשב"א:

ומ"ש התשב"ץ... זהו דווקא בשאין הכפייה תלוי בגירושין, שהרי גם אם לא יגרש כ"ש שיחויב בפריעת הכתובה, אלא שהם רוצים לוותר לו פירעון הכתובה בעבור שיגרש, וכיון שכבר הוא מחוייב ממון זה, הו"ל כאילו נטל ממון או מחילת החוב. מה שאין כן כשעיקר חיוב הקנס תלוי בגירושין,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאם הוא מגרש לא חל עליו חיוב כלל, דהו"ל כהצלת הפסד דחשיב אונס כמ"ש הרשב"א.

כך פסקו גם אחרונים רבים נוספים, שדברי הרשב"א לפסול את הגט נאמרו גם בקנס שאדם חייב בו על פי דין. כן כתבו בספר תורת גיטין סי' קלד ס"ד; שו"ת ברכת רצה (לרב צבי הירש אורנשטיין ז"ל מלבוב) סי' קכד; עטרת שלמה (להג"ר שלמה שמשון קרליץ זצ"ל) ח"ב סי' טו. וכן דעת האבני נזר (אה"ע סי' ח; חו"מ סי' קלח), עיי"ש שדן בבעל שאשתו שוטה וקיבל היתר לשאת אחרת, ומבקשים להבטיח מתן הגט לראשונה במקרה שתחזור ותתרפא, ומבקשים ממנו שייתן וועקסיל (שטר חיוב) שאם תשתפה ולא ירצה ליתן גט מחדש שיתחייב לשלם הוועקסיל, והעלה שלא לעשות כן מפני שהכריע כשיטת הרשב"א והעלה בסוף דבריו "על כן אין לעשות שום בטוחות על הגירושיך מחדש, רק להשליש גט ביד שליח".

וכן פסק בית הדין הגדול בהרכב הדיינים: הגר"י נסים זצ"ל, הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ב זולטי זצ"ל. באותו מקרה התחייב הבעל בהסכם לשלם מזונות גבוהים פי שניים מהסכום האמור להיות משולם בלא התחייבות זו. וכך נכתב שם (פד"ר כרך ב' עמ' 14):

ב"כ האישה טען לפנינו כי הסכום 270 ל"י לחודש שנקבע ע"י ביה"ד האזורי למזונות הוא פסק דין צודק, ונקבע על שיקולים יסודיים, ואין למצוא כל פסול בשיקולים אלה. יוצא אפוא שהסכום 500 ל"י לחודש שחייב עצמו הבעל במקרה שיתחרט, הוא בתור סנקציה וקנס שהטיל הבעל על עצמו, אם לא ימלא אחרי תנאי ההסכם. וא"כ במקרה שהבעל היה מקיים את תנאי ההסכם והיה נותן את הגט במועד שנקבע היה חשש פסול על הגט שהוא גט מעושה... למעשה לכתחילה יש לחוש בכל מקרה לחשש גט מעושה, ויש להימנע מלאשר הסכם של גירושין אשר בו מתחייב הבעל בקנס אם יתחרט מלתת את הגט.

וכן כתב גם הג"ר שאול ישראלי זצ"ל (חוות בנימין ח"ג סי' קיא), וביאר שם את דינו של הרשב"א כדלהלן:

בהא דהרשב"א אין מקבל על עצמו החיוב בקנס אלא כשלא יגרש, אז נמצא שאינו פוטר עצמו מחוב על ידי גירושיך, אלא מונע חלות החוב, בזה הוא דנוקט הרשב"א, דזהו גדר 'תליוהו ויהיב'. ולא כן בהא דהתשב"ץ, שהחוב קיים ועומד עליו ואינו מותנה בשום תנאי, כגון חוב הכתובה וכיו"ב, ועל ידי מעשה הגירושיך נמחל לו החוב, כי אז הרי זה כמו 'תליוהו וזבין', כי יש כאן קבלת התמורה המלאה עבור מעשה הגירושיך, ובזה אמרין שפיר 'אגב אונסא וזוזי גמר ומגרש'... ומ"מ הקנס אינו אלא כתוצאה מאי הגירושיך ועל כן רואה זאת הרשב"א כגט מעושה.

הרמ"א באה"ע סי' קלד סעיף ד' פסק:

אם קיבל עליו קנסות אם לא יגרש – לא מקרי אונס, מאחר דתלה גיטו בדבר אחר, ויוכל ליתן הקנסות ולא לגרש (ב"י בשם תשובה; וכן הוא במהרי"ק שם בפסקים). ויש מחמירין אפילו בכהאי גוונא (שם בתשובת הרשב"א); וטוב לחוש לכתחילה ולפטרו מן הקנס. אבל אם כבר גירש מפני זה – ואפילו גירש מכוח שבועה שעשה מעצמו לגרש – הגט כשר, הואיל ומתחילה לא אנסוהו על כך (תשובת הריטב"א).

הרי שגם הרמ"א הורה שלכתחילה אין לנהוג בקנס כזה, והקל רק בדיעבד.

יש לציין כי פוסקים רבים לא הסכימו עם הכרעת הרמ"א. המכתב מאליהו ומהרח"ש ומשכנות יעקב ובית מאיר (הובאו בפת"ש ס"ק י) הכריעו כדעת הרשב"א במקרה שבו הבעל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אינו מסכים לתת את הגט, והוא נותן אותו רק עקב האילוץ הכספי. ויש עוד מחכמי הספרדים שדנו בדברי הרמ"א ולא קיבלו את הכרעתו, אלא הורו לפסוק כדעת הרשב"א מאחר שסברו שזו הכרעת הב"י.

כך נכתב בספר תורות אמת (לג"ר רפאל בירדוגו זצ"ל, סי' קלד):

נהגו האחרונים בי דינא בתר בי דינא, שמפני חומר אשת איש, חוששין אפילו לחומרא שבאה בדברי הגט, וכ"ש בזה שאחד מעמודי ההוראה, הרשב"א ז"ל, כתב שהוא גט מעושה ופסול... ואפילו בדיעבד נראה דיש לחוש לדברי הרשב"א... ולכן נראה דהקנס על הגירושין בטל הוא, וכן פסקנו הלכה למעשה והסכימו חכמי פאס.

וכן כתבו בספר ישמח לבב ח"א אה"ע סי' כד, בספר שושנים לדוד (להג"ר דוד צאבב זצ"ל) אה"ע סי' ל ובספר דברי אמת (להג"ר ידידיה מונסוניגו זצ"ל) אה"ע סי' קלג ד"ה ולדידן.

בנידון זה יש עוד לציין, מאחר שחייב זה של תשלום 10,000 שקל לחודש נקבע בהסכם כחייב דמי מזונות, לגביו כשיש איחור חוב בתשלום המזונות, ניתן לאכוף את התשלום בהוצל"פ לרבות במעצר בגין אי תשלום. הרי שהכפייה שיכולה להיות אינה מצטמצמת רק לתשלום קנס, אלא אף יכולה להיות כרוכה באיום במאסר.

המהריב"ל ח"ב סי' יח כתב:

"מסתברא לי דאין כופין אותו... לא בשוטים ולא בנדוי ולא בחרמים, דכמה עברו על שבועתם ולא נענשו, ומצינן למימר דהאי גברא לא אסיק אדעתיה כשנשבע שיכפוהו על שבועתו בשוטים או בסילוא דלא מבע דמא, ואדעתא דהכי נשבע, ואי כפינן ליה הוי אונס שלא הביאו הוא עליו".

וכן הסכים בתשובת מוהר"י הלוי כלל ב' סי' יא.

הרי שמהריב"ל קבע, שגם אם על פי ההלכה ניתן לגבות את הסכום שבו התחייב בהסכם, וזאת בהתאם לשיטת מהרי"ק שהביא הרמ"א, שממוש החייב אינו משליך על כשרות הגט. אולם אם לא עלה בידו לגבות חוב זה מרכושו, אין לנקוט נגדו באמצעי אכיפה שלא התחייב בהן בזמנו כי בזמנו בעת ההסכם לא העלה על דעתו שיאחזו נגדו באמצעים אלו, ולכן אין זה נחשב אונס שהבעל הביא על עצמו. ויש להוסיף כי גם במקרה שהיה מתחייב בפירוש שאם ל איתן גט יִנְקֻטו נגדו אמצעי כפייה שיש בהן עונשי גוף, כגון מאסר, הרי שעל פי ההלכה אין תוקף משפטי להתחייבות ביחס לעונשי גוף, ולכן השימוש בהם במגמה להביאו למתן הגט, נחשב פיייה לכל הדעות.

עיינן עוד בספר עטרת דבורה חלק א' סי' עה שם הובאו דעות הפוסקים בנידון זה, והובהרה שיטתם.

בהתאם לאמור, ובהתאם להנחיית בית הדין הגדול בפסק דין הנ"ל בפד"ר ב' עמוד 14, בית הדין לא יוכל לאשר לצדדים להתגרש אף בהסכמה, כל עוד עומד בתוקפו סעיף המחייב את הבעל בקנס עקב סירובו לתת גט.

לפיכך כל עוד לא ניתנה החלטה שהבעל חייב בתשלום 10,000 שקל לחודש למילוי חובתו במזונות אשתו על פי הדין האישי, ולחילופין בהיעדר פסיקה לכפיית הבעל בגירושין, הגט ייחשב כגט מעושה שלא כדין, ולא יהיה אפשר לסדר גט.

לאור האמור, על הצדדים להגיש לבית הדין הסכם חתום ולפיו סעיף 47 הנזכר מבוטל וחסר תוקף, ולאחר אישור ההסכם לא תהיה עוד מניעה לזמנם לסידור הגט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ניתן ביום כ"ו בתמוז התשע"ז (20/07/2017).

הרב דוד מלכא

הרב שלמה תם

הרב אוריאל לביא – אב"ד